

Çin'in Silah Ticaretinde

ORTADOĞU VE DENGE POLİTİKASI

Ortadoğu'nun önemi Çin tarafından pek çok ekonomik aktivite ile altı çizilirken, bölgedeki Çin'e bağlı gerçekleşen silah ticareti kapasitesi ise her geçen gün artmaktadır.

Selim Han Yeniacun

*Şanghay Üniversitesi
Araştırma Görevlisi*

Çin Halk Cumhuriyeti'nin son çeyrek asırdaki ekonomik büyümesi akademinin ve medyanın her gün en az bir köşesinde yer bulan bir konu olmaktadır. Özellikle 2010'ların başından günümüze uzanan süreçte hâkim jeopolitik güç konumundaki Amerika Birleşik Devletleri'nin istikrarsız küresel politika hamleleri bu ekonomik ivmenin siyasal ve sosyal izdüşümlerinin aranması veya ortaya çıkarılması ihtiyacını doğurmuştur.

Çin Devleti'nin kendi ekonomik ilerlemesinin getirmiş olduğu siyasal, ya da daha anlaşılır bir dille ifade etmek gerekirse, yumuşak/sert güç

müdahalecisi olma niyeti olup olmaması da bu tartışmaların en kritik noktasını teşkil etmektedir. Uzak Doğu'nun yükselen ve dünya piyasasında hem ithalat kalemlerinin hem de ihracat ürünlerinin ciddi ağırlığı olduğu düşünülünce Çin'in yeni büyük oyunun ana oyuncularından birisi olacağına kesin gözle bakılmaktadır. Burada önemli olan konu ise Çin kendi kurallarını yeni oyuna entegre etmeyi başaracak mıdır? Çin Devleti'nin bu kadar gündemde kalmasını sağlayan bir diğer konu ise enerji, ulaşım ağları, hızlı ticaret metotları, sosyal ve kültürel etkileşim gibi konuları çepeçevre saran Kuşak ve Yol projesinin hayata geçiriliyor oluşudur. Projenin maliyeti, mahiyeti ve sonuçları pek çok analiz tarafından irdelenmekte olup dünya için nasıl bir alternatif sunacağı üzerinde hararetli tartışmalar yaşanmaktadır. Proje ve bu ekseninde ortaya çıkan tartışmaların ötesinde belirtmek gerekir ki: Küresel yönetişimin ve ekonominin istikrarsızlaştığı bir dönemde istikrar ve refah kaynağı olarak sunulan bir projenin ortaya çıkması bile uluslararası kamuoyunun ilgisinden daha da ötesini cezbetmektedir.

Modern Ekonomik Politikalar ve Silah Ticareti

Uluslararası nizamın dengede ilerleyebilmesi, Çin projelerinin mihamdarlığında mı hayata geçecektir? Bunu söylememiz şu an için imkânsız olsa da, Çin'in Kuşak-Yol Projesi'nden bağımsız yürüttüğü devlet politikaları sayesinde yeryüzünün stratejik noktalarında etkili olduğunu, bu etkinin ise spesifik alanlarda uzun yıllardır yürütülen sistematik politikaların sonucu olduğunu söyleyebiliriz. Bilhassa Afrika ve Ortadoğu'daki Çin varlığının giderek arttığını analizlerden ve yorumlardan sık sık duyduğumuz bu günlerde Çin ile ticaretin bu bölgelerde etkili ve yıllardır süregelen bir tutum olduğunu bildiğimiz halde etkinin boyutu ve mahiyetini kesin bir şekilde tahayyülde zorlanmaktayız. Zira, ticaretin türü ve şekli; hacmi ve getirisinden daha önemli bir etken olduğu için geniş boyutlarda irdelenmeye muhtaçtır. Çin'in enerji ihtiyacından doğan ithalat politikaları ve nerdeyse dünyanın üretim merkezi olmasından dolayı ortaya çıkan ihracat hacmi bölgeler ve ülkelerle olan ilişkilerinin iyiliğini yahut kötülüğünü kestirebilmemiz için bizlere sunulurken karşılıklı bağımlılık yahut ekonominin siyasi bir kazanım halini almasında en büyük etkisi olan unsurlardan birisi olan Çin'in silah ticareti meselesini göz ardı etmememiz gerekmektedir.

Çin Halk Cumhuriyeti kurulduğu yıldan itibaren (1949) geliştirmeye çalıştığı silah endüstrisini soğuk savaş döneminin üçüncü dünya ülkeleri diye tabir edebileceğimiz Afrika ve Ortadoğu ülkelerine ihracat ile ciddi bir kapasiteye ulaştırmıştır. Özellikle, 1990'lara kadar Sovyet muadillerinin bir alt versiyonları

olarak, ekonomik açıdan yeterli seviyede olmayan ülkelere satılan bu silahlar, Çin endüstrisinin gelişmesi ve uluslararası meselelerde müdahaleci tutumdan uzak bir teknoloji transferi politikası ile kalite ve özgünlük seviyelerini üst noktalara taşımıştır. Yıllardır 60'ın üzerinde ülke ile silah ticareti gerçekleştiren Çin, bu alanda en iyi ihracatçı olmasa bile ABD ambargosu, iç siyasal gelişmeler ve teknoloji transferi blokajı gibi meselelerde pratik çözümler üretmesinden dolayı işlevsel bir satıcı haline gelmiştir.

Mao'dan sonra Çin Devletinin idari dümenini elinde bulunduran Deng Xiaoping'in dört modernizasyon ilkesi, Çin ordusunu baştan aşağı revize etmeyi öngördüğü gibi aynı zamanda silah ticareti ve savunma teknolojilerinin transferini de gerekli kılmıştır. 90'lara kadar, 79 öncesindeki silah ticareti kapasitesini arttıran Çin, Ortadoğu coğrafyasına da enerji ithalatından önce silah ticareti ile girmiştir. Ucuz, geliştirilebilir kısa vadeli çözümler sunan silah satışları zamanla katma değeri yüksek, yerli savunma sanayinin gelişiminde yardımcı ve orta/uzun vade çözümler üreten bir versiyona evrilmiş bu da orta-üst sınıf gelir seviyesine sahip olan ülkelerin Çin'den silah ithalatına yönelmesini sağlamıştır. Savaş uçağı, muharebe tankı, zırhlı personel taşıyıcı, karadan havaya füze sistemleri

ve anti-gemi füzeleri gibi konvansiyonel silah ticaretinin yanı sıra balistik füzeler, insansız hava aracı ve nükleer enerji sistemlerinin geliştirilmesi gibi önemli teknolojilerde de ciddi çözümler sunan Çin, bilhassa Ortadoğu'daki pek çok ülkenin silah ticaretindeki arka bahçesi konumundadır.

Çin-Ortadoğu ilişkilerinin diplomatik açıdan tarihine baktığımız silah ticaretinin de paralel bir çeşitlenme izlediğini görmekteyiz. Çin Halk Cumhuriyeti'ni tanıyan ya da ilişki seviyesini bir üst mertebeye yükselten her Ortadoğu devleti aynı zamanda Çin ile silah ticaretine vakit kaybetmeden başlamıştır. Yani Çin, her ne kadar hacmi/etkisi tartışılrsa da Ortadoğu coğrafyasına enerji yahut endüstriyel ürün ticaretinden önce silah ticareti ile girmiştir. 1956 yılında Mısır ve Suriye, 1971'de İran, Lübnan ve Kuveyt, 1977'de Ürdün, 1978'de Umman ve Libya, 1984'de Birleşik Arap Emirlikleri ve 1992'de İsrail ile kurulan diplomatik ilişkiler Çin için Ortadoğu'daki silah dolaşımının ve dahi teknoloji transferinin kapılarını açmıştır.

Müdahaleci Olamayan Bir Ticaret

Çin'in Ortadoğu ülkeleri açısından ilginç ve kullanışlı bir dükkân sahibi olmasının sebebi, birbiri ile husumetleri olan ülkelerin ortak olarak

Çin silahları kullanabilmesi ve ABD ile stratejik ortak konumundaki ülkelerin bile, ticaretin diğer kalemlerinde Çin ile olan başarılı ekonomik ilişkilerini savunma sanayine de taşıyabilmeleridir. Arap-İsrail Savaşlarından İran-Irak Savaşına, Suudi Arabistan-İran mücadelesinden Sudan iç savaşına kadar çok geniş bir çatışma sahasında Çin silahlarının ortak kullanımı gözlerden kaçmaması gereken bir gerçektir. Suudi Arabistan ve Körfez ülkeleri ile hidrokarbon ticaretinin ötesinde silah ticaretini de geliştirmekte olan Çin bu ülkelere balistik füze, ABD'nin ambargo koyduğu insansız hava aracı sistemleri ve anti-gemi sistemleri satarken aynı zamanda da Körfezin öbür yakasındaki İran'ın en büyük silah ihracatçısıdır. Radar sistemlerinden, uzun menzilli füzelere, nükleer enerjinin çeşitlendirilmesinden piyade tüfeğine kadar pek çok alanda Çin'den İran'a silah ihracatı yapılmaktadır. Buna ek olarak, Türkiye ile ortak askeri tatbikat ve İHA teknolojilerinde işbirliği yapan Çin, İsrail ile Demir Kubbe füze savunma sistemi ve varyasyonları üzerinden teknoloji alışverişinde bulunmaktadır. Bunun gibi sayısı arttırılabilecek pek çok örnek bize göstermektedir ki, Çin-Ortadoğu hattında sadece basit ya da katma değeri yüksek ürün ticareti değil aynı zamanda da bir savunma sanayi ve silah ticareti köprüsü kurulmuştur.

Sonuç

Ortadoğu'nun önemi Çin tarafından pek çok ekonomik aktivite ile altı çizilirken, bölgedeki Çin'e bağlı gerçekleşen silah ticareti kapasitesi ise her geçen gün artmaktadır. Kızıl Deniz'in ve Körfez bölgesinin Çin'e komşu olmasa da ekonomik ve siyasal çıkarlarının can damarlarından biri olduğu

düşünülünce bu bölgedeki Çin silahlarının dolaşımı, bölge ülkelerinin Çin ile olan ilişkilerinin daha da geliştirilmesine "Kuşak-Yol" gibi projelerin kabul görürlüğünün artmasına neden olmaktadır. Çin hem ekonomik bir kazanç kapısı, güvenli bir ticaret ortağı hem de ülke güvenliğinin teminatı savunma sanayi tedarikçisi olarak görülmektedir. Öte yandan,

ABD'nin ve Birleşik Krallığın, Ortadoğu'daki silah ticareti payı Çin ile kıyaslandığı zaman kat be kat fazladır. Fakat, Çin özellikle yeni nesil savaş sistemlerini ihraç ettiği ürünlere entegre edebilmesi, kapsamlı çözümler üretebilmesi ve bölgedeki çatışmalara taraf olmaktan uzak durması vesilesi ile yükselen bir alternatif konumuna evrilmiştir.